

# Megalonotus emarginatus in Nederland (Heteroptera: Lygaeidae)

B. AUKEMA & J. H. WOULDSTRA

AUKEMA, B. & J. H. WOULDSTRA, 1990. *MEGALONOTUS EMARGINATUS* IN THE NETHERLANDS (HETEROPTERA: LYGAEIDAE). - *ENT. BER., AMST.* 50 (4): 46-48.

*Abstract:* Revision of collection material of the *Megalonotus chiragra* complex revealed not only the already known *chiragra* and *sabulicola* but also *emarginatus* as a Dutch species. It has been collected on a number of sites in the calcareous southernmost part of the province of Limburg. Maps of the Dutch distribution of the three species are given and discussed.

B. Aukema, Pomona 66, 6708 CC Wageningen.  
J. H. Woudstra, Noordse Bos 13, 1506 MN Zaandam.

*Mededeling E.I.S. - Nederland Nr. 43*

## Inleiding

Het *chiragra*-complex van het genus *Megalonotus* Fieber omvat in Europa een drietal taxa, te weten *chiragra* (Fabricius), *emarginatus* (Rey) en *sabulicola* (Thomson), die sinds de publikaties van Josifov (1961), Southwood (1963) en Roubal (1965) als goede soorten worden opgevat. Uit Nederland waren tot dusverre alleen *chiragra* en *sabulicola* bekend (Aukema, 1989). Slater (1964) vermeldt *emarginatus* weliswaar als in Nederland voorkomende ondersoort van *chiragra*, maar dat berust op een foutieve interpretatie van Reclaire (1932), die *emarginatus* slechts noemt uit de omgeving van Frankfurt.

*Megalonotus emarginatus* onderscheidt zich van de beide andere soorten met name door de afwijkende vorm van het pronotum: de achterhoeken zijn opvallend naar achteren verlengd, zodat de basis van het halsschild abrupt en diep uitgesneden lijkt. Qua grootte (5.0-7.0 mm) komt *emarginatus* overeen met *chiragra*, en qua kleur van de midden- en achterschenen met de kleinere (3.4-5.8 mm lange) *sabulicola* (licht, geheel geel tot geelbruin in plaats van donker, roodbruin tot zwartbruin, naar de uiteinden toe altijd donkerder) (Roubal, 1965; Seidenstücker, 1979; Wagner, 1966). Daarnaast zijn er ook verschillen in de mannelijke genitaliën beschreven (Josifov, 1961: pa-

rameren en genitaalcapsule van *chiragra* en *emarginatus*; Southwood, 1963: linker parameren van *chiragra* en *sabulicola*; Seidenstücker, 1979: linker parameren van alle soor-



Fig. 1. Verspreiding van *Megalonotus emarginatus* in Nederland (13 exemplaren van 6 vindplaatsen). Open cirkel: vondsten van vóór 1930. Gesloten kleine cirkel: (ook) vondsten uit de periode 1930-1960. Gesloten grote cirkel: (ook) vondsten van na 1 januari 1960.



Fig. 2. Verspreiding van *Megalonotus chiragra* in Nederland (212 exemplaren van 71 vindplaatsen). Voor verklaring symbolen zie fig. 1.



Fig. 3. Verspreiding van *Megalonotus sabulicola* in Nederland (131 exemplaren van 28 vindplaatsen). Voor verklaring symbolen zie fig. 1.

ten van het *chiragra*-complex). Bij *chiragra* en *emarginatus* is doorgaans alleen het tweede sprietlid lichtgekleurd, terwijl dat bij *sabulicola* alleen het geval is bij exemplaren van de forma *incertus* Rey. Van alle drie de soorten zijn submacroptere vormen bekend, waarbij de membraan in geringe mate gereduceerd is. Submacropteren komen frequent voor bij *chiragra*, in mindere mate bij *sabulicola* en slechts zeer sporadisch bij *emarginatus* (Roubal, 1965).

#### *Megalonotus emarginatus* in Nederland

De ontdekking van *Megalonotus emarginatus* tussen materiaal van *chiragra* in de collectie van het Zoölogisch Museum in Amsterdam vormde de aanleiding tot een revisie van omvangrijker Nederlands collectiemateriaal.

In totaal werden 13 exemplaren, afkomstig van zes verschillende vindplaatsen in Zuid-Limburg, aangetroffen in de collecties van het Zoölogisch Museum, Amsterdam (ZMA), het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden (RMNH) en de collectie van de vakgroep Entomologie van de Landbouwniversiteit,

Wageningen (LUW): Schin op Geul, 17.ix.1931, A. Reclaire, 1 ♂, 18.ix.1933, A. Reclaire, 1 ♀ en 15.ix.1935, P. van der Wiel, 1 ♂, 1 ♀ (ZMA); Geulle, 16.vi.1935, 1 ♀ (LUW); Bemelen, 16.ix.1935, P. van der Wiel, 1 ♀ (ZMA); Gulpen, Dolsberg, 12.vii.1938, 1 ♂ (RMNH); Colmont, 10.v.1949, P. van der Wiel, 1 ♂, 1 ♀ (ZMA); Maastricht, St. Pietersberg, 22.ix.1949, 1 ♂, 18.x.1950, 1 ♂, 9.i.1951, 1 ♂ (excursies RMNH, RMNH) en 26.v.1951, H. A. W. Smit, 1 ♂ (ZMA).

Al deze exemplaren behoren tot de macroptere vorm.

#### Biotoop en levenscyclus

Evenals de twee andere soorten van het *chiragra*-complex leeft *emarginatus* op zonnige plaatsen, op droge zand- en kalkgronden (Wagner, 1966). Seidenstücker (1979) vermeldt haar van „Steppenheiden und Kalktrockenrasen”. Josifov (1961) trof *emarginatus* en *chiragra* in Bulgarije (omgeving Sofia) in mengpopulaties aan en de eerste auteur vond *emarginatus* in gezelschap van *sabulicola* in

Joegoslavië (Istria, Portoroz, 30.viii.1989). Imagines overwinteren. Van de leefwijze is verder weinig bekend.

### Verspreiding

De verspreiding van *M. emarginatus* is nog onvolledig bekend, omdat veelal de soorten van het *chiragra*-complex niet zijn uitgesplitst. Met zekerheid is deze Atlantisch-mediterrane soort thans bekend uit Zuid-Engeland (graafschappen Dorset en Kent), Nederland (fig. 1), België (de provincies Antwerpen (de Kempen), Limburg (de Voerstreek) en Luxemburg), Luxemburg (Reichling, in litt., 1981), West-Duitsland, Frankrijk, Italië, Oostenrijk, Tsjecho-slowakije, Joegoslavië, Bulgarije en Zuid-Rusland (Moldavië) (Josifov, 1986; Roubal, 1965; Bosmans, 1978). Op Cyprus komt de ondersoort *emarginatus cyprius* Linnavuori voor (Seidenstücker, 1979).

In Nederland is *emarginatus* kennelijk beperkt tot het kalkrijke, zuidelijke deel van de provincie Limburg, waar *chiragra* (fig. 2) en *sabulicola* (fig. 3) overigens ook voorkomen. Van de laatste twee soorten komt *chiragra* verspreid over het hele land voor, terwijl *sabulicola* beperkt lijkt tot de duinen en hogere zandgronden in het zuidoosten van het land.

### Slotopmerking

*Megalonotus emarginatus* bereikt in Zuid-Nederland kennelijk de noordgrens van haar areaal. Er zijn echter geen recente Nederlandse vondsten bekend: alle waarnemingen dateren uit de periode 1933-1951. Ook de vondsten in het aan Nederland grenzende deel van België (de Kempen en de Voerstreek) zijn van voor 1952 (Bosmans, 1978). Nader onderzoek ter plekke zal moeten uitwijzen of we deze fraaie lygaeïde nog tot de inheemse soorten mogen rekenen.

### Dankwoord

De auteurs danken J. P. Duffels (Zoölogisch Museum, Amsterdam), J. van Tol (Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden) en J. G. Rozeboom (vakgroep Entomologie, Landbouwniversiteit, Wageningen) voor inzage in de door hen beheerde collecties, P. Poot, Maastricht, voor het controleren van de collectie van het Natuurhistorisch Museum, Maastricht op de aanwezigheid van de betreffende soorten en M. A. Baars, De Koog, Texel, K. den Bieman, Bennekom, D. J. Hermes, Geldrop, Th. Hejerman, Wageningen, en H. Turin, Renkum, voor het beschikbaar stellen van materiaal van het *chiragra*-complex.

### Literatuur

- AUKEMA, B., 1989. Annotated checklist of Hemiptera-Heteroptera of The Netherlands. - *Tijdschr. Ent.* 32: 1-104.
- BOSMANS, R., 1978. Voorkomen van de Belgische wantsen IV: Lygaeidae. - *Biol. Jb. Dodonea* 46: 61-85.
- JOSIFOV, M., 1961. Was ist *Megalonotus chiragra* var. *emarginatus* (Rey) 1888 (Heteroptera, Lygaeidae). - *Acta ent. Mus. natn. Pragae* 34: 117-119.
- JOSIFOV, M., 1986. Verzeichnis der von der Balkanhalbinsel bekannten Heteropterenarten (Insecta, Heteroptera). - *Faun. Abh. Mus. Tierk. Dresden* 14: 61-93.
- RECLAIRE, A., 1932. Naamlijst der in Nederland en omliggend gebied waargenomen wantsen (hemiptera-heteroptera). - *Tijdschr. Ent.* 75: 59-298.
- ROUBAL, J., 1965. Chiragra-Komplex unter der Lygaeiden-Gattung *Megalonotus* Fieber 1860 aus dem Europäischen Festland. Ein Versuch um die taxonomische Lösung. - *Acta ent. Mus. natn. Pragae* 36: 555-588.
- SEIDENSTÜCKER, G., 1979. Ein neuer *Megalonotus* aus Kleinasien (Heteroptera, Lygaeidae). - *Reichenbachia* 17: 273-282.
- SLATER, J. A. 1964. *A catalogue of the Lygaeidae of the world* 2: 789-1668. Univ. of Connecticut, Storrs.
- SOUTHWOOD, T. R. E., 1963. *Megalonotus sabulicola* (Thomson, 1870) (Hem., Lygaeidae) in Britain. - *Entomologist* 96: 124-126.
- WAGNER, E., 1966. Wanzen oder Heteropteren. I. Pentatomorpha. - *Tierw. Dil.* 54: i-iv, 1-218.